

دانشگاه شهید چمران اهواز

دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی

گروه علوم اقتصادی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته اقتصاد

گرایش علوم اقتصادی

عنوان

بررسی تاثیر کارآفرینی بر رشد اقتصادی

استاد راهنما:

دکتر سیدمرتضی افقه

استاد مشاور:

دکتر حسن فرازمند

نگارنده:

سیمین هشیار

شهریور ۱۳۹۳

فهرست مطالب

۱	فصل اول: کلیات.....
۲	۱-۱ مقدمه.....
۳	۲-۱ بیان مسئله.....
۴	۳-۱ ضرورت انجام تحقیق.....
۵	۴-۱ اهداف تحقیق.....
۵	۵-۱ پرسش‌های تحقیق.....
۵	۶-۱ فرضیه‌های تحقیق.....
۶	۷-۱ روش تحقیق.....
۶	۱-۷-۱ نوع روش مطالعه.....
۶	۸-۱ روش جمع آوری داده‌ها.....
۶	۹-۱ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها.....
۸	۱۰-۱ قلمرو مکانی و زمانی تحقیق.....
۸	۱۱-۱ تعاریف و مفاهیم.....
۸	۱-۱۱-۱ تعریف مفهومی متغیرها.....

۱۰..... ۱۲-۱ ساختار تحقیق.

۶..... فصل دوم:

۱۲..... ۱-۲ مقدمه

۱۳..... ۲-۲ نظریه‌های رشد

۱۳..... ۱-۲-۲ نظریه رشد آدام اسمیت

۱۴..... ۲-۲-۲ نظریه رشد ریکاردو

۱۵..... ۳-۲-۲ نظریه رشد مارکس

۱۷..... ۴-۲-۲ مدل رشد هارود - دومار

۲۲..... ۵-۲-۲ الگوی رشد نئوکلاسیک ها

۲۷..... ۶-۲-۲ مدل‌های رشد درونزا

۳۴..... ۳-۲ کارآفرینی

۳۸..... ۴-۲ کارآفرین

۴۱..... ۵-۲ کارآفرینی از نگاه شومپیتر

۴۳..... ۶-۲ سازوکار تاثیر کارآفرینی بر رشد اقتصادی

۴۹..... ۷-۲ خلاصه و نتیجه‌گیری

۲۶..... فصل سوم: پیشینه تحقیق

۵۳	۱-۳ مقدمه
۵۴	۲-۳ مطالعات خارجی
۵۷	۳-۳ مطالعات داخلی
۵۹	۴-۳ خلاصه و نتیجه گیری
۵۳	فصل چهارم: روش شناسی
۶۱	۱-۴ مقدمه
۶۲	۲-۴ مدل داده‌های ترکیبی سری زمانی - مقطعی
۶۴	۱-۲-۴ پایایی متغیرها
۶۷	۲-۲-۴ آزمون‌های مانایی در داده‌های ترکیبی
۷۵	۳-۲-۴ آزمون همجمعی
۷۷	۴-۲-۴ بررسی ساختار داده‌های ترکیبی و انواع مدل‌های آن
۸۲	۲-۴-۲-۴ مدل اثر تصادفی
۸۳	۵-۲-۴ آزمون‌های تشخیصی در داده‌های ترکیبی
۸۷	۳-۴ جمع بندی
۵۳	فصل پنجم: برآورد مدل
۸۹	۱-۵ مقدمه

۸۹	۲-۵ آزمون ریشه واحد (مانایی).....
۹۱	۳-۵ آزمون همجمعی بین متغیرهای الگو.....
۹۲	۴-۵ برآورد مدل.....
۹۳	۵-۵ تجزیه و تحلیل الگو.....
۹۶	۶-۵ خلاصه و نتیجه گیری.....
۹۷	فصل ششم: نتیجه گیری و پیشنهادات.....
۹۸	۱-۶ خلاصه پژوهش و نتیجه گیری.....
۱۰۰	۲-۶ ارائه پیشنهادها.....
۱۰۰	۱-۲-۶ پیشنهاد سیاستی.....
۱۰۱	۲-۲-۶ پیشنهادات پژوهشی.....
۱۰۲	فهرست منابع.....
۱۱۱	پیوست.....

فهرست جداول

جدول ۵-۱: نتایج آزمون ریشه واحد متغیرها..... ۹۰

جدول ۵-۲: نتایج آزمون همجمعی بین متغیرها..... ۹۱

جدول ۵-۳: نتایج آزمون چاو..... ۹۲

جدول ۵-۴: نتایج آزمون هاسمن..... ۹۳

جدول ۵-۵: نتایج برآورد الگو به روش اثرات ثابت..... ۹۴

نام خانوادگی : هشیار	نام: سیمین	شماره دانشجویی: ۹۱۲۸۴۰۲
عنوان پایان نامه : بررسی اثر کارآفرینی بر رشد اقتصادی		
استاد راهنما: دکتر سید مرتضی افقه		
استاد مشاور: دکتر حسن فرازمنند		
درجه تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: اقتصاد	گرایش: علوم اقتصادی
دانشگاه : شهید چمران اهواز	دانشکده: اقتصاد و علوم اجتماعی	گروه : علوم اقتصادی
تاریخ فارغ التحصیلی : ۳۱ شهریور ۱۳۹۳		تعداد صفحه: ۱۲۲
کلید واژه ها : کارآفرین، کارآفرینی، رشد اقتصادی		
<p>نیل به توسعه به عنوان یک هدف مهم و اساسی در گرو استفاده بهینه از همه امکانات کشور بخصوص نیروی انسانی می باشد که به عنوان یکی از مهمترین و کلیدی ترین سرمایه های هر کشور محسوب می گردد. از این رو هدف اصلی این پژوهش، روشن کردن ارتباط بین کارآفرینی به عنوان یک سرمایه فکری و رشد اقتصادی در ۵۰ کشور منتخب از جمله ایران طی سال های ۲۰۰۴ تا ۲۰۱۱ است. بدین منظور از داده های رشد اقتصادی و کارآفرینی به ترتیب به عنوان متغیر وابسته و مستقل و همچنین از متغیرهای نسبت مخارج دولت به تولید ناخالص داخلی، آزادی تجاری، تورم و خالص نرخ ثبت نام در مدارس به عنوان متغیرهای توضیحی استفاده شده است. داده های این مطالعه از مرکز دیده بان جهانی کارآفرینی (GEM) و همچنین بانک جهانی جمع آوری شده است. نتایج تحقیق نشان می دهد که کارآفرینی بر رشد اقتصادی تاثیر مثبت و معنی داری دارد. همچنین نتایج نشان دهنده اثرگذاری سایر متغیرهای توضیحی بر رشد اقتصادی است. در این بین متغیر خالص ثبت نام در مدارس و آزادی تجاری بر رشد اقتصادی تاثیر مثبت و تورم و نسبت مخارج دولت به تولید ناخالص داخلی تاثیری منفی داشته است.</p>		

فصل اول: کلیات

۱-۱ مقدمه

شاید هیچ مفهومی در نظریه توسعه به اندازه «کارآفرینی» نقشی تا این حد بزرگ بازی نکرده باشد: ظرفیت برای ورود تکنولوژی‌های جدید، محصولات نوین، گسترش منابع جدید، اصلاح مدیریت و سازمان‌دهی تجاری، توانایی برای ایجاد همه‌نوع نوآوری‌های زندگی، و یک‌جا جمع کردن زمین، کار، سرمایه و مدیریت در موسسه‌ای کارا و پویا برای موفقیت‌آمیز کردن نوآوری‌ها (بزازان، ۱۳۷۸).

رویکرد اکثر کشورهای جهان در دهه‌های اخیر به موضوع کارآفرینی و توسعه آن، موجب گردیده موجی از سیاست‌های توسعه کارآفرینی در دنیا ایجاد شود. کشورهای مختلف راه حلی را که در سه دهه گذشته برای فائق آمدن بر مشکلات مختلف اقتصادی و اجتماعی به آن روی آورده‌اند، توسعه فرهنگ کارآفرینی، انجام حمایت‌های لازم از کارآفرینان، ارائه آموزش‌های مورد نیاز به آنان و انجام تحقیقات و پژوهش‌های لازم در این زمینه بوده است. تامل در وضعیت اقتصادی و روند مراحل پیشرفت و توسعه در کشورهای پیشرفته و در حال توسعه که به موضوع کارآفرینی توجه نموده‌اند، نشانگر آن است که این کشورها توانسته‌اند به پیشرفت‌های چشمگیری در زمینه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی دست یابند و یا حداقل بحران‌های پیش آمده را به سلامت پشت سر گذاشته و بحران‌هایی که وقوع آنها در آینده پیش‌بینی می‌کردند را مهار نمایند.

در این فصل، کلیات تحقیق شامل بیان مسئله، ضرورت انجام تحقیق، اهداف، پرسش‌ها و فرضیات تحقیق، روش تحقیق، تعاریف به کار برده شده و ساختار تحقیق به اختصار بیان می‌شود.

۱-۲ بیان مسئله

از زمان اولین مکاتب فکری در اقتصاد، همواره نحوه اندازه‌گیری ثروت ملل، کیفیت عوامل تعیین‌کننده آن و همچنین عناصری که می‌توانند در تعیین ثروت ملت‌ها نقش داشته باشند، یک مساله اساسی بوده است. از جمله این عناصر، عوامل تولید کلاسیکی، سرمایه و نیروی کار، واردکردن سرمایه انسانی، و یا سایر عواملی که می‌توانند به عنوان عوامل تعیین‌کننده سرمایه‌گذاری (مانند کارآفرینی) به حساب آورده شوند، و متغیرهای توضیح‌دهنده دیگری مثل سرمایه اجتماعی که آن‌ها را باقیمانده‌های مدل سولو^۱ می‌نامند را می‌توان نام برد. از پیشرفت‌های قابل توجهی که در راستای شناخت این عوامل وجود داشته است با عنوان «حسابرسی رشد^۲» یاد می‌شود (پورتالا^۳، ۲۰۱۲:۱).

در این میان کارآفرینی به عنوان پدیده‌ای که اصلی‌ترین سرمایه مورد نیاز آن داشتن خلاقیت، جسارت و بهره‌گیری به موقع از فرصت‌هاست، از مهم‌ترین منابع بالقوه اقتصادی، افزایش بهره‌وری، و تولید ثروت محسوب می‌گردد. به عبارت دیگر امروزه توسعه متکی بر وجود منابع طبیعی فراوان، ذخایر زیرزمینی و نظام سیاسی و اجتماعی خاصی نیست. تحقق اهداف توسعه دوران کنونی در گرو انسان است که منابع اصلی را فراهم می‌سازد نه طبیعت. در واقع عامل اصلی همه توسعه‌های اقتصادی از ذهن برمی‌خیزد (سایت جاب پورتال^۴). کارآفرینی رفتاری متمرکز بر فرصت‌هاست تا استفاده از منابع

---

^۱ Solow

^۲ Growth Accounting

^۳ Portella

^۴ Job Portal

(استیونسون و گامپرت^۱، ۱۹۹۱:۳۲). با توجه به اهمیت نقش کارآفرین بر رشد اقتصادی جوامع، در این تحقیق سعی می‌شود رابطه کارآفرینی و رشد اقتصادی در ۵۰ کشور جهان از جمله ایران مورد بررسی قرار گیرد.

۳-۱ ضرورت انجام تحقیق

کارآفرینی را باید از ضروریات هزاره جدید دانست. عصری که به جامعه اطلاعاتی و جهانی شدن موسوم است و دربردارنده پیام‌های مهمی همچون فراگیری پیامدهای نوظهور، تغییر و تحولات سریع در عرصه مبادلات بشری و رقابت شدید در عالم کسب‌وکار است، در چنین فضایی کارآفرینی به مثابه عامل رشد و توسعه و یکی از شاخص‌های تأثیرگذار در رصد کردن چشم‌انداز مطلوب هر جامعه‌ای یاد می‌شود (کلارک^۲، ۲۰۰۴).

باتوجه به اینکه کارآفرینان به عنوان موتور حرکت توسعه اقتصادی محسوب می‌شوند (همتی، ۱۳۸۸)، بررسی این رابطه در کشورها خصوصاً کشورهای در حال توسعه حائز اهمیت است. از طرفی، این مسئله می‌تواند دست‌یابی به اهداف برنامه‌ریزی‌شده را هموارتر سازد. نظر به اینکه در کشور ایران مطالعات محدودی در این زمینه صورت گرفته است بنابراین، انجام این تحقیق بیش از پیش ضرورت می‌یابد.

---

^۱ Stevenson and Gumpert

^۲ Clark

۱-۴ اهداف تحقیق

هدف اصلی این تحقیق شناخت ارتباط بین کارآفرینی به عنوان یک سرمایه فکری بر رشد اقتصادی است.

۱-۵ پرسش‌های تحقیق

پرسش اصلی این مطالعه بررسی ارتباط کارآفرینی با رشد اقتصادی است. و چون متغیرهای توضیحی دیگری نیز در مدل استفاده شده است طبعاً پرسش‌های زیر نیز مطرح می‌شوند.

نسبت مخارج دولت به تولید ناخالص داخلی چه رابطه‌ای با رشد اقتصادی دارد؟

تورم چه رابطه‌ای با رشد اقتصادی دارد؟

خالص نرخ ثبت‌نام در مدارس چه رابطه‌ای با رشد اقتصادی دارد؟

آزادی تجاری چه رابطه‌ای با رشد اقتصادی دارد؟

۱-۶ فرضیه‌های تحقیق

کارآفرینی بر رشد اقتصادی تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

نسبت مخارج دولت به تولید ناخالص داخلی بر رشد اقتصادی تأثیر منفی و معنی‌داری دارد.

تورم بر رشد اقتصادی تأثیر منفی و معنی‌داری دارد.

خالص نرخ ثبت‌نام در مدارس بر رشد اقتصادی تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

آزادی تجاری بر رشد اقتصادی تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد.

۷-۱ روش تحقیق

۱-۷-۱ نوع روش مطالعه

در این تحقیق برای بخش مبانی نظری و پیشینه تحقیق از روش کتابخانه‌ای و برای آزمون فرضیه تحقیق از روش تحلیل علی در چارچوب تکنیک‌های اقتصادسنجی استفاده می‌شود.

۱-۸ روش جمع آوری داده‌ها

داده‌ها به روش کتابخانه‌ای و از منابع الکترونیک (بانک جهانی و مرکز دیده‌بانی جهانی کارآفرینی (GEM^۱)) که عمدتاً بر پایه نظرسنجی‌ها و مصاحبه‌های تخصصی استوار است شاخص کل فعالیت-های کارآفرینی برای هر کشور معمولاً براساس نظرسنجی‌هایی که از نمونه تصادفی از افراد ۶۴-۱۸ ساله صورت می‌گیرد استخراج می‌شوند.

۱-۹ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

از آنجا که تعداد مشاهدات در دسترس برای متغیرهای مدل، طی سال‌های مورد بررسی، برای کشورهای مختلف متفاوت بود، از پانل نامتوازن^۲ استفاده شده است. نظر به این که طول دوره زمانی داده‌ها ۸ سال است و داده‌ها نامتوازن می‌باشند، محدودیت داده‌ها موجب می‌شود در مورد مانایی^۳ یا

^۱ Global Entrepreneurship Monitor

^۲ Unbalance

^۳ Stationary

نامانایی^۱ متغیرها تردید به وجود آید (ابی زاده و توسان، ۲۰۰۷). با این حال، آزمون‌های مانایی برای متغیرها ارائه می‌گردد. بدین منظور از آزمون‌های لوین، لین و چو^۲ (LLC)، ایم، پسران و شین (IPS)، فیشر-دیکی فولر تعمیم یافته (ADF) و فیشر-فلپس پرون، که توسط مادالا و وو (۱۹۹۹: ۶۳۱) و چوی ارائه شده، استفاده شده است. این چهار آزمون از مهم‌ترین آزمون‌های ریشه واحد در داده‌های پانل است. بررسی وجود همجمعی متغیرها در داده‌های ترکیبی نیز مانند داده‌های سری زمانی اهمیت دارد. برای انجام آزمون همجمعی داده‌های ترکیبی، کائو^۳ (۱۹۹۹) و پدرونی^۴ (۱۹۹۹) پس از برآورد رابطه بین متغیرها در بلندمدت، مانند آنچه در مورد سری‌های زمانی و داده‌های مقطعی انجام می‌شود، برای بررسی همجمعی اقدام کردند. در این مطالعه برای بررسی وجود یا عدم وجود همجمعی بین متغیرها از آزمون کائو استفاده شده است زیرا انجام آزمون پدرونی به دلیل زیاد بودن متغیرهای مدل و آزمون فیشر به علت ناکافی بودن داده‌ها، امکان‌پذیر نخواهد بود. برای تعیین نوع روش برآورد مدل از آزمون‌های مختلفی استفاده می‌شود. ابتدا با استفاده از آزمون چاو^۵ نوع داده‌های تلفیقی یا ترکیبی مشخص می‌شود. سپس در صورتی که داده‌ها ترکیبی باشند با استفاده از آزمون هاسمن^۶ مشخص می‌-

---

^۱ Nonstationary

^۲ Levine, Lin & Chu

^۳ Kao

^۴ Pedroni

^۵ Chow Test

^۶ Hausman Test

شود که روش اثر ثابت^۱ یا اثر تصادفی^۲ انتخاب گردد. از طریق آزمون LM نیز می‌توان روش برآورد را مشخص ساخت.

۱۰-۱ قلمرو مکانی و زمانی تحقیق

قلمرو زمانی سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۱۱ است که به صورت سالانه جمع‌آوری شده است و قلمرو مکانی آن کشور ایران، الجزایر، آرژانتین، اتریش، بلژیک، برزیل، شیلی، چین، کلمبیا، کاستاریکا، کرواسی، دانمارک، اکوادور، مصر، فنلاند، فرانسه، آلمان، غنا، یونان، مجارستان، ایرلند، ایتالیا، ژاپن، کره جنوبی، لتونی، لیتوانی، مقدونیه، مالزی، هلند، نروژ، پاکستان، پرو، لهستان، پرتغال، رومانی، روسیه، سنگاپور، اسلواکی، اسلوانی، آفریقای جنوبی، اسپانیا، سوئد، سوئیس، تایلند، تونس، ترکیه، اوگاندا، انگلستان، ایالات متحده و زامبیا هستند. مبنای انتخاب این کشورها موجود بودن داده‌های مورد بررسی است.

۱۱-۱ تعاریف و مفاهیم

۱-۱۱-۱ تعریف مفهومی متغیرها

-کارآفرینی؛ بهترین تعریفی که می‌توان از کارآفرینی ارائه کرد عبارتست از فرآیند نوآوری و بهره‌گیری از فرصت‌ها با تلاش و پشتکار بسیار همراه با پذیرش ریسک‌های مالی، روانی و اجتماعی که

---

^۱ Fixed Effect Mode

^۲ Random Effect Mode

البته با انگیزه کسب سود مالی، توفیق‌طلبی رضایت شخصی و استقلال صورت می‌پذیرد (هیسریچ^۱، ۲۰۰۲).

- نسبت مخارج دولت به تولید ناخالص داخلی؛ مخارج پرداخت‌های نقدی برای فعالیت‌های عملیاتی دولت در ارائه کالاها و خدمات هستند که شامل دستمزد نیروی کار، بهره و یارانه‌ها، کمک‌های مالی، مزایای اجتماعی و هزینه‌های دیگر مانند اجاره و سود سهام می‌باشند (بانک جهانی، ۲۰۱۳).

- خالص نرخ ثبت نام در مدارس؛ نرخ خالص مشارکت کودکان نام‌نویسی شده در مدارس براساس طبقه بندی آموزشی صورت گرفته در سال ۱۹۹۷، نسبت کودکان واجب‌التعلیمی که بصورت رسمی در مدارس نام‌نویسی کرده‌اند به کل جمعیت واجب‌التعلیم مربوطه است (بانک جهانی، ۲۰۱۳).

- تعاریف کاربردی متغیرها

- آزادی تجاری (TRD)؛ به پیروی از مطالعات انجام‌شده توسط اندرسون^۲ (۲۰۰۱:۶۹۰)، دار و امیرخلخالی^۳ (۲۰۰۳:۷۶۱) و ابی‌زاده و توسان (۲۰۰۷:۳۸۳) به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$TRD = \frac{X + M}{GDP} \quad (1-1)$$

در اینجا X صادرات کالا و خدمات، M واردات کالا و خدمات و GDP نشان دهنده تولید ناخالص داخلی است.

^۱ Hisrich

^۲ Andersson

^۳ Dar & Amirkhalkhali

-رشد GDP (GDPG^۱)؛ درصد نرخ رشد سالانه GDP در قیمت های بازار برپایه نرخ ارز ثابت است. GDP عبارتست از مجموع ارزش افزوده ناخالص بوسیله تولیدکنندگان مقیم کشور بعلاوه هرگونه مالیات بر محصول منهای هرگونه یارانه ای که در ارزش محصولات گنجانده نشده است. این شاخص بدون کسر استهلاک دارایی های ساخته شده یا تخریب منابع طبیعی محاسبه میگردد (بانک جهانی، ۲۰۱۳). نرخ رشد یک متغیر نیز از تقسیم مقدار آن متغیر منهای مقدار اولیه آن تقسیم بر مقدار اولیه ضربدر ۱۰۰ بدست می آید.

-تورم؛ محاسبه نرخ تورم در ساده ترین حالت می تواند به صورت زیر باشد:

$$INF = \frac{B-A}{A} * 100 \quad (۲-۱)$$

که در این فرمول A نشان دهنده شاخص قیمت ابتدای دوره، B نشان دهنده شاخص قیمت انتهای دوره می باشد (شاگری، ۱۳۸۹).

۱-۱۲ ساختار تحقیق

هدف اصلی این تحقیق بررسی تاثیر کارآفرینی بر رشد اقتصادی است. این مطالعه در ۵ فصل تنظیم شده است. فصل اول به کلیات تحقیق پرداخته است. فصل دوم مروری بر ادبیات موضوع و مبانی نظری دارد. مفاهیم کارآفرینی، رشد اقتصادی و سازکار تاثیر کارآفرینی بر رشد اقتصادی در این فصل مورد مطالعه قرار می گیرد. در فصل سوم مروری بر مطالعات تجربی انجام شده در زمینه موضوع

^۱ GDP Growth

تحقیق ارائه می‌شود. روش تحقیق در فصل چهارم قرار دارد. فصل پنجم به برآورد مدل و فصل پایانی نیز به ارائه نتایج و پیشنهادات اختصاص دارد.

فصل دوم:

مبانی نظری